

Mikrotason tutkimus koulutuskulttuurisista siirtymistä

Jukka Rantala

Sirpa Ruohola 2012. Äidiltä tyttäreille. Koulutuskulttuurisia siirtymiä neljässä sukupolvessa. Turun yliopiston julkaisuja C 342. 193 s.

Sirpa Ruoholan tutkimus kohdistuu tyttöjen koulutusvalintoihin. Sukupolvien välisellä koulutuskulttuurin siirtymällä viitataan edellisten sukupolvien välittämään sosiaaliseen ja kulttuuriseen perimään, jonka avulla uuden sukupolven edustaja tekee kouluttautumiskäytöksensä. Tämä koulutuskulttuurinen perimä on ollut sidoksissa sukupuoleen ja yhteiskunnalliseen asemaan. 1900-luvun alussa tyttöjen ja alempien sosiaaliluokkien edustajien odotettiin kouluttautuvan eri lailla kuin poikien ja ylempien yhteiskuntaluokkien edustajien. Vuosisadan jälkipuoliskolla tilanne kuitenkin muuttui. Tyttöjen ja poikien kouluttautumisedotukset yhtenäistyivät yhteiskunnan pyrkiessä tasa-arvoistamaan koulutusta muun muassa yhtenäiskoulun avulla.

Ruoholan tutkimus kohdistuu neljän sukupolven naisten kouluttautumiseen kattaen lähes sadan vuoden ajanjakson. Tarkastelu alkaa 1900-luvun ensi vuosikymmenen taitteessa syntyneestä Saimasta, ja päättyy 1980–1990-luvuilla syntyneeseen neljänteen sukupolveen. Tuona aikana Suomi koki poikkeuksellisen voimakkaan koulutuksellisen murroksen. 1900-luvun alkupuolella syntyneiden sukupolvien maailmassa toisen asteen koulutus oli vähemmistön etuoikeus, vuosisadan lopulla sitä vaille jäi enää ani harva. Myös tyttöjen ja poikien kouluttautuminen muuttui. Tarkastelukauden alussa tyttöjen kouluttamista pidettiin poikien kouluttamista vähäarvoisempana. 1900-luvun lopulla puolestaan tytöt kansoittivat lukiot ja yliopistot.

Äidiltä tyttäreille -teos tarkastelee koulutusmahdollisuuksissa ja -asenteissa tapahtuneita muutoksia mikrotasolla. Tutkimuksen toisen, 1930–1940-luvuilla syntyneen sukupolven edustajien koulutustiet eriytyivät. Saiman tyttäristä Annikki ja Maija suorittivat ylioppilastutkinnon. Saiman kolmas tytär, Kyllikki puolestaan jätti koulun varhaisessa vaiheessa. Kyllikin 1950–1960-luvuilla syntyneet viisi tytärtä valitsivat ammatillisen koulutuksen, kun taas Maijan tyttäret jatkoivat äitinsä esimerkin siivittäminä lukiossa. Teoksessa tarkastellaan koulutusvalinnoissa ilmennytä jatkuvuutta yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen alueella Maijan ja Kyllikin sukulinjojen avulla. Koulutusvalinnoissa tapahtunutta murrosta Ruohola selvittää neljännen, 1980–1990-luvuilla syntyneen sukupolven edustajien avulla. Kyseisen sukupolven edustajat rikkoivat edellisten sukupolvien ammatillisen kouluttautumisen perinteen. Tutkimuksen kohteena olevan suvun koulutusvalinnat heijastelivat yleisemmin Suomessa tapahtunutta kehitystä, jossa 1900-luvun lopulla jo kaksi kolmasosaa tytöistä hakeutui lukioon.

Tutkimuksen oleellisin anti liittyy koulutusvalintojen taustalta löytyviin perusteluihin. Tutkimusraporttia varten Ruohola on muokannut haastatteluista ja niiden tueksi haastatteluilta saadusta dokumenttimateriaalista kokemuskertomuksia, joissa kiteytyvät haastatteluiden koulutukseen liittyvät kokemukset ja näkemykset. Ruoholan esiin nostamat perustelut kouluttautumiskäytöksille ovat uskottavia, ja ne tukevat aiempaa tutkimusta koulutuksen

periytyvyyden syistä. Sukupolvesta toiseen jatkuvien kouluttautumisvalintojen samankaltaisuuden tavoin kiinnostaviksi osoittautuvat murrokset, joissa uuden sukupolven edustajat tekevät totutusta poikkeavia valintoja. Tässä tutkimuksessa sellaista edustaa neljännen sukupolven edustaja Henna, joka isänsä kannustuksesta menee lukioon huolimatta äitinsä ja isoäitinsä ammatillisen koulutuksen traditiosta. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että edellisen sukupolven koulustraditiosta irtaantuvat nuoret tarvitsevat kodin ulkopuolelta tukea koulutusvalinnoissa. Tämä asettaa kasvavia paineita koulujen opinto-ohjaukselle, sillä tänä päivänä yhä useammat yleissivistävän koulustradition omaavien perheiden nuoret pohtivat ammatillisen koulutuksen valintaa.

Ruohola on tutkimuksessaan tehnyt perusteltuja rajauksia. Vaikka asuinympäristön sosioekonomisella statuksella ja toveripiiriin vaikutuksella on merkitystä nuorten koulutusvalinnoissa, niiden rajaaminen tämän tutkimuksen ulkopuolelle on ymmärrettävää. Miespuolisten perheenjäsenten ja muiden sukulaisten lähes täydellinen poissulkeminen herättää kuitenkin kysymyksiä. Heidän vaikutusta tyttöjen kouluttautumisratkaisuissa Ruohola ei pysty uskottavasti sulkemaan pois. Raportoinnissa olisikin ollut suotavaa käsitellä – vaikka alaviitteissä – veljien koulutusvalinnat. Näin lukija olisi voinut arvioida tyttöihin ja poikiin liittyvien koulutusasenteiden yhtäläisyyksiä ja eroja sekä veljien esimerkin mahdollista vaikutusta tyttöjen ratkaisuissa. Samalla lukija olisi voinut arvioida, miten Ruoholan tutkimuksen tulokset suhteutuvat aiempiin tyttöjen ja poikien koulutusvalintoja tarkasteleviin tutkimuksiin.

Haastatteluissa olisi voinut tarttua yleissivistävän koulutuksen lupauksen täyttymättömyyteen ja sen mahdollisiin heijastumiin uuden polven kouluttautumisvalinnoista. Yleissivistävän koulutuksen sukuhaaran kohdalla lukiokoulutus ei näet merkinnyt paremman elämän täyttymystä – ainakaan koulutuksellisesti. Toisen sukupolven edustaja Maija ja kolmannen sukupolven edustaja Irmeli eivät lähteneet korkea-asteen opintoihin, joihin ylioppilastutkinnon periaatteessa katsotaan johtavan. Neljännen sukupolven edustaja Maaria puolestaan hylkäsi erinomaisesta koulumenestyksestään huolimatta ranskan opinnot yliopistossa ja valitsi alempaan korkeakoulututkintoon ja praktiseen ammattiin johdattavan lastentarhanopettajan koulutuksen. Tekstistä käy ilmi äidin ja isoäidin odottaneen Maarialta jotain muuta ja Maarian vaikeudesta kertoa ratkaisustaan heille. Ylioppilastutkintoon liittyvän akateemisen koulutuksen toiveen toteutumattomuudella on yleisempääkin kiinnostusarvoa, koska suuri osa lukion suorittaneista suomalaisnuorista ei ole jatkanut opintojaan oppilaitoksissa, joissa edellytetään ylioppilastutkinnon suorittamista. Monille lukio on tarjonnut lähinnä jatkoajan omien uravalintojen pohtimiselle, mikä käy ilmi tässäkin tutkimuksessa.

Kokemuskertomukset ovat toimiva tapa käsitellä ja raportoida haastatteluaineistoa. Kertomukset ovat kuitenkin varsin tiiviitä, muutaman sivun mittaisia. Tämä on tutkimusraportin lukijan kannalta jossain määrin ongelmallista varsinkin, kun kouluttautumiseen liittyvää tekstiä on muutamissa kokemuskertomuksissa varsin vähän. Paikoitellen kotikasvatustee- maan kohdistunut haastatteluaineisto dominoi kokemuskertomuksia ja lukija jää kaipaamaan syvällisempää kouluttautumisteeman käsittelyä. Tekijä olisi myös voinut oman aineistonsa perusteella vahvemmin koetella taustaluvuissa esiin nostamia makrotason tutkimuksen tuloksia, esimerkiksi miten Kauppilan (2002) tulkinta rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolven näkemyksestä koulutuksesta välineenä ja työstä elämän sisältönä piti paikkansa tutkimuksen toisen sukupolven edustajien kohdalla ja hyvinvoinnin ja monien koulutusmahdollisuuksien sukupolven näkemys koulutuksesta hyödykkeenä kolmannella sukupolvella tai miten Rinteen (2007) tulkinta lukiokoulutuksen avautumisesta työväenluokan tytöille näkyy neljännen sukupolven edustajien ratkaisuissa.

Yhteiskunnan tasa-arvopolitiikasta huolimatta koulutus periytyy. Ei-akateemisen per-

Arvostelut

heen lapset ovat hakeutuneet ja hakeutuvat edelleen akateemisten perheiden jälkikasvua enemmän joko ammatilliseen koulutukseen tai he päättävät koulutuksen lukiovaiheeseen. Tämä johtuu paitsi taloudellisista syistä myös kotien välittämästä kulttuurisesta koodista. Tilastollisessa tarkastelussa kotien koulutuskulttuurin ilmentymiä ovat vanhempien koulutustaustat. Koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta on kuitenkin syytä selvittää koulutusvalintojaan tekevien nuorten ratkaisujen perustelut, erityisesti kotien kouluttautumisperinteiden vaikutukset näissä ratkaisuissa. Ruoholan tutkimus onkin tervetullut lisä kouluttautumISRatkaisujen tutkimusperinteeseen.

***Jukka Rantala** on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa.*